

"There is no business like Agro-business"

Ett samtal med Erich H Jacoby

I en intervju i *Kommentar* 1968 sa du att »situationen i Asien i mycket hög grad bestäms av jordbruksstrukturernas utveckling». Är det på samma sätt idag, tio år senare?

en mycket viktig sidoprodukt: jordlösa bönder. Dessa strömmar nu till de stora städerna. Där blir de en enorm industriell reservarmé som pressar ner lönenivån och ökar profiterna inom den mycket begränsade industri, som de transnationella företa-

I den intervjun talade jag om Sydostasien, inte om hela Asien. Bortsett från Vietnam, Kambodja och Laos, som *börjat* lösa jordbruks- och strukturproblem, så är jordbruksstrukturens kris fortfarande avgörande i Sydostasien. Men idag ligger den industriella utvecklingen och befolkningstillväxten i storstäderna mycket närmare jordbrukets problem. Detta har två orsaker:

För det första den »gröna revolutionens» effekter på befolkningsmönstret. Som ett resultat av den »gröna revolutionen» blir en stor del av jordbruksbefolkningen arbetslös och flyttar till städerna. Resultatet blir att de är förvisade bönder (»displaced peasants»). De är inte indragna i städernas produktion och samhällsliv. Från befolkningssynpunkt har alltså jordproblemet två aspekter: bondebefolkningen i jordbruksområdena och den del av bondebefolkningen som lever i städernas slumkvarter och inte integreras.

För det andra håller stora delar av jordbruket på att industrialiseras som ett resultat av den »gröna revolutionen». Detta innebär inte bara att driftssystemet moderniseras utan också att de gamla, mer patriarkaliska relationerna elimineras.

Därför kan man inte längre skilja jordbruksutveckling och industriutveckling åt. Det transnationellt styrda jordbruket har

gen varit med om att bygga upp. Men i *grunden* är det alltså fortfarande jordbruksstrukturen och jordbruksproduktionen som är avgörande, även om det idag ofta sker i andra former.

Vilka var drivkrafterna bakom den här jordbruksutvecklingen?

Vissa vetenskapsmän uppfattar den »gröna revolutionen» som en förändring av jordbrukets genetiska grunder. Men den är mycket mer. Det är den tekniska revolutionen, som ju åtföljer den genetiska – traktorer, gödsel, skördemaskiner, insektsutrotare – som är avgörande. Och *en* sak som alltid undervärderas är arbetsledningen, som innebär att storbonden och nu även mellanbonden, ersätts av företagsledare. Det kan gå till på två olika sätt: antingen blir storbonden själv företagare eller också ersätter en ny klass av företagare den traditionella jordbrukaren. Effekterna är de samma hur det än går till.

Men nu frågar ni om de drivande krafterna. De är vad man kallar »agrobusiness-komplexet». En amerikansk kongresskommitté har studerat jordbruksindustrialiseringens betydelse för den amerikanska konjunkturen. Stora delar av industrin var indragen i den amerikanska konjunktumedgången i början och

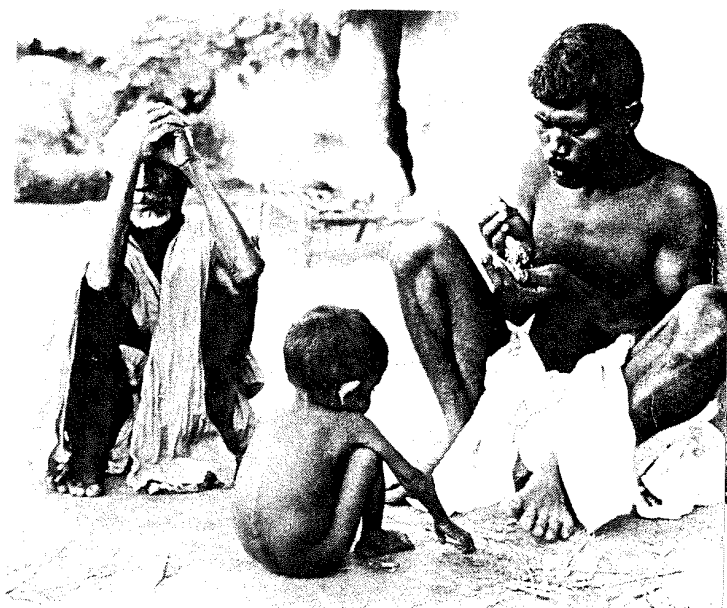
mitten av 60-talet. Därför var man intresserad av att frigöra sig ekonomiskt genom att bygga upp en ny ekonomisk bransch (racket). »Agro-business-komplexet» är en kombination av stora jordbruksintressen, den stora kemiska industrin och jordbruksmaskintillverkarna. Dessa har tillverkat det »paket» som jordbrukarna i »tredje världen» använder idag.

Det har skett en ny utveckling. Fram till början av 1960-talet

Detta gäller också Sverige. Med detta skydd blev jordbruket en glänsande affär. När sedan krisen var över och industrin efterfrågade arbetskraft började den stora rationaliseringen.

Av dessa skäl var u-ländernas naturliga exportmarknader blockerade. Ingen investerade i u-ländernas jordbruk. Den gamla produktionsfientliga agrarstrukturen kunde fortleva, mekanisering ägde inte rum, ekonomierna och jordbruket stagnera-

förlorade alla som sysslade med jordbruk i u-länderna pengar. Ofta plantagera också. Men nu plötsligt har jordbruket blivit en god affär, mycket bättre än industrin. *Wall Street Journal* publicerade till exempel i slutet av 60-talet en berömd artikel med rubriken »*There is no business like Agro-business*».

Men vi måste gå längre tillbaka för att förstå dagens situation. I samband med den stora ekonomiska krisen i början av 1930-talet, förändrades den internationella arbetsdelningen. Det berodde på den protektionism, som följde på vårt århundrades första stora ekonomiska kris. Av två skäl ville i-länderna vara oberoende av jordbruksimport. För det första ville man behålla så många som möjligt på landsbygden, för att inte förvärra arbetslösheten i städerna. Det var, uttryckt i dagens terminologi, en slags statligt organiserad grön våg.

För det andra ville försvarsvännerna att länderna skulle kunna försörja sig själva med matvaror. Detta innebar att man började öka den »västliga världens» jordbruksproduktion i stor skala och att man skyddade sig mot livsmedelsimport från u-länderna genom höga skyddstullar.

Ända fram emot 50- och 60-talen var priserna på jordbruksvaror i »väst» ofta 200–250 procent av världsmarknadspriserna.

de. Arbetslösheten och undersysselsättningen steg.

Denna svaga ekonomiska struktur gjorde det möjligt för det internationella kapitalet att under 60-talet framgångsrikt attackera det stagnerande jordbruket. När den »gröna revolutionen» startade, med sina välkända sociala effekter, så fanns det praktiskt taget inget motstånd, varken från stat eller jordägare. De stora jordägarna blev agenter för det internationella jordbrukskapitalet, arrendatorerna sades upp och situationen blev så förtvivlad att inte ens Världsbankens chef Mr McNamara kunde förneka det.

Vad är den »gröna revolutionen» i själva verket? Det kan sägas mycket tydligt, om man spetsar till formuleringen en aning: U-ländernas jordbruk hade ett bestämt antal arbetstillfällen. Den »gröna revolutionen» ersatte arbetskraft med kapital. Då blev jordbrukarna arbetslösa i u-länderna. *Nu började en ny epok i den internationella arbetsfördelningen*: de arbeten som var nödvändiga för att upprätthålla och utvidga jordbruket i u-länderna överfördes till i-länderna. Det överfördes till de stora industriföretagen, till International Harvester, Du Pont med flera i USA, till Mitsui Mitsubishi i Japan, till företag i Västtyskland och också till svensk verkstadsindustri. Där sysselsat-

tes arbetskraften med att producera de maskiner och de kemikalier som var nödvändiga för att ersätta u-ländernas arbetskraft. Vi fick en konjunkturuppgång i den industrialiserade »västvärlden» baserad bl a på modernisering av »tredje världens» jordbruk.

De transnationella företagen kunde finansiera sin verksamhet via eurodollarmarknaden och jag tror att devalveringen av

USA-dollar har gjort det möjligt att förse de transnationella företagen med stora mängder kapital. När allt kommer omkring så var det ju inte USA utan Västeuropa som betalade underskottet i USAs betalningsbalans.

Sedan har givetvis Världsbanken, som ju praktiskt taget tillhör samma familj som de transnationella bolagen, givit stora krediter till de u-länder som skulle köpa maskiner med mera. Speciellt Asiatiske utvecklingsbanken och Interamerikanska utvecklingsbanken IDB, samarbetade med Världsbanken. Den stora Rockefellerstiftelsen, som samarbetar med *Chase Manhattan Bank*, deltog också.

Målet – och nu använder jag den »andra sidans» språk – är att åstadkomma en ökning av »tredje världens» jordbruksproduktion. Hundratals resolutioner från FAO och andra FN-organ har framhållt betydelsen av ökade investeringar i u-ländernas jordbruk. Men man bara inplanterar en massa teknologi utan att ändra på den sociala strukturen.

*ändras utifrån
från i varje fall*

Vad innebär den här typen av kapitalistisk utveckling på landsbygden för möjligheterna till bonderesningar och en allians mellan bönder och arbetare? Håller man på att lyckas med vad den ryske tsarens ministrar inte klarade av: att rycka undan böndernas stöd till revolutionärerna?

Det är svårt att generalisera. I Filippinerna finns det till exempel möjligheter för en resning för där är också en stor del av bourgeoisien missnöjd. Men jag tror att bonderevolutionernas stora tid är förbi i de flesta länder. De är möjliga i Filippinerna och naturligtvis i Indonesien men nästan omöjliga i Indien. Om Bangla Desh vet jag för lite.

Man får aldrig glömma att bonderevolutionerna aldrig ge-

nomförts av de fattiga och jordlösa bönderna. Redan under den mexikanska revolutionen var det dom större bönderna som hade energin och oberoendet som behövs för att kunna revoltera. Det är just dessa jordägare och bönder som McNamara försöker tillfredsställa – på bekostnad av småbönderna och jordbruksarbetarna. Det gäller alltså att kontrollera de landlösa massorna som finns på landsbygden och i städerna. Utan inblandning från de stora imperialistiska staterna, framför allt USA, så skulle situationen i länder som Brasilien, Argentina och naturligtvis Chile ha varit en annan idag. Med hjälp av det internationella kapitalet och de stora kapitalistiska staterna är det troligen möjligt att neutralisera och reducera folkens motstånd.

En slutsats av vad du säger är att kinesernas tonvikt på bönderna som revolutionär kraft inte längre är möjlig att generalisera. Om det är så måste vi kanske diskutera arbetarnas roll. Kan de ta vara på de små och fattiga böndernas inneboende kraft?

Jag tror att de förvisade bönderna i slumområdena kan bli en förbindelselänk mellan arbetare och bönder. Där kan man bygga en allians, när situationen är mogen. Men idag har vi ingen revolutionär situation.

menskap och solidaritet. UNIDO i samarbete med de stora transnationella företagen främjar etableringen av så kallade frihandelszoner i »tredje världen». Dessa zoner skall vara en slags paradys för företagen, men jag tror att zonerna också kan komma att ge större möjligheter för organisering. Jag tror att arbetarna kan hitta nya organisationsformer som kan användas mot kapitalister som hittat på nya produktionsformer.

te belysas bättre än genom att peka på att man mer eller mindre tigger om USAs livsmedelspolitik och överbetonar OPECs betydelse. Oljestaterna lämnar ett mycket högre bidrag till bistånd, tre eller fyra gånger så mycket som Västvärlden.

Mat är ett vapen, men bara emot de svaga. Jag tror inte att USAs livsmedel kan vara ett avgörande vapen mot stora köpare som Sovjet och Kina. Kina köper nu mellan 11 och 15 miljoner

»LIVSMEDEL ÄR ETT VAPEN BARA MOT DE SVAGA»

Det talas mycket om tillgången till spannmål som ett vapen. Vad anser du om Sovjets beroende av vete från USA och allmänt om matvapnet?

På det här området har jag åsikter som skiljer sig mycket från den övriga vänsterns. Livsmedel är det starkaste vapen man kan tänka sig, mycket starkare än olja. Västvärldens hyckleri kan in-

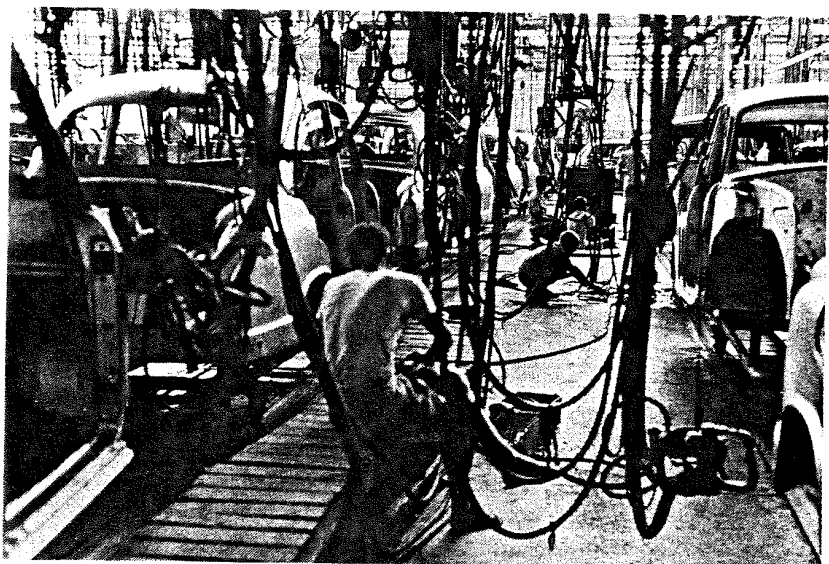
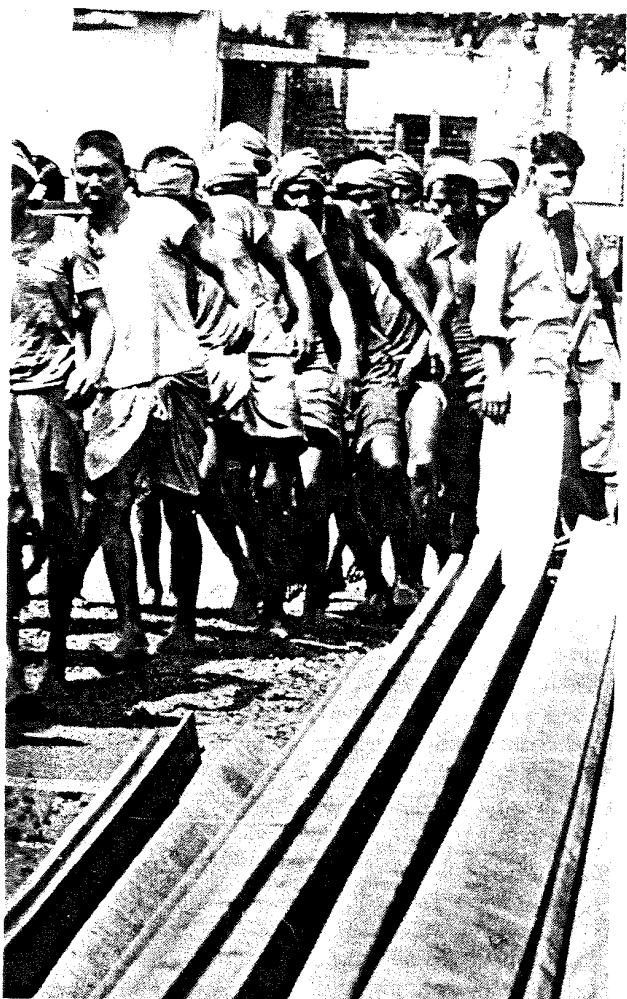
ton spannmål och handlar på samma »omoraliska» sätt som de kritiserat Sovjet för: 11 miljoner ton från USA och 2-3 miljoner från Australien.

Med hänsyn till USAs industriexports nedgång och med hänsyn till att de amerikanska transnationella företagens stora profiter inte hamnar i Federal Reserve Boards (USAs riksbank) reserver, utan går direkt till euro-dollar marknaden och således inte kontrolleras av de statliga amerikanska monetära institutio-

nerna, är den amerikanska livsmedelsexporten av största betydelse för den amerikanska ekonomin och för det amerikanska finansväsendet. Bönderna i USA är också en mycket mäktig påtryckningsgrupp. Jag tror att USA är mer beroende av de sovjetiska och kinesiska livsmedelsköpen än vad ryssar och kineser är av att köpa, eftersom de också kan köpa i Australien och Kanada.

berättelser. De kontrollerar fartyg, lagerlokaler, förädlingsindustrin, de kontrollerar allt.

Det är naturligt att sovjetiska och kinesiska köp höjer priserna i periferin. Men jag tror inte att prisnivån har en särskilt stor effekt på de fattiga u-länderna. En stor del av u-ländernas befolkning, i Indien 35 procent, utgör bara en potentiell efterfrågan men inte en effektiv. Om priserna stiger med 30 eller 40

Naturligtvis är mat ett ohyggligt vapen gentemot Indien, Bangladesh, alla svaga u-länder, Turkiet, Italien, men inte gentemot Västeuropa, där betyder det inte så mycket. I Japan är risproduktionen relativt välbalanserad - vid goda skördeår - och de nödvändiga importbehoven är inte så stora.

Den internationella livsmedelsmarknaden och de internationella priserna och exporten kontrolleras av sex eller sju stora internationella familjeföretag som inte publicerar verksamhets-

procent betyder ingenting, för de har inga pengar att köpa för. Jag tror att det i verkligheten förhåller sig så här: när Indien är tvunget att köpa spannmål från USA till mycket förhöjda priser, blir det ett underskott i Indiens betalningsbalans och då blir det lån från Internationella Valutafonden IMF, som gör det möjligt för Indien att inte desto mindre importera. Slutresultatet av de internationella finansinstitutens transaktioner är ett stöd åt de amerikanska exportföretagen — inte till u-länder-

na – och hjälper till att hålla priserna uppe. Jag tror att hela problemet med de stora sovjetiska inköpen på den amerikanska marknaden har analyserats på ett felaktigt sätt på grund av den anti-sovjetiska propagandan; och amerikanerna själva har intresse av denna lögn, eftersom kritiken inte riktas mot den amerikanska politiken eller mot de amerikanska transnationella företagen utan mot det förkastliga Sovjetunionen. Men jag tror att vänsterns analytiska förmåga kommer att förbättras nu när också Kina köper spannmål i USA.

»JORDBRUKET ÄR GRUNDEN FÖR DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN»

Låt oss gå över till de underutvecklade socialistiska staternas problem. Hur kan de få ett ekonomiskt överskott från jordbruket för en centralplanerad ekonomisk utveckling? Hur får ett land som Guinea-Bissau eller Vietnam tillräckligt med överskott från sin jordbruksproduktion för att kunna komma igång med en industrialisering?

Vi talar nu om verkligt socialistiska stater och inte om till exempel den »afrikanska socialismen». Vi talar om Guinea-Bissau, Vietnam, Mocambique. Jag anser att en del vill ta det andra steget före det första. Jag tror att det är nödvändigt från utvecklingssynpunkt att först och främst skaffa ett land som Mocambique industrier av sekundär typ, industrier som sysslar med reparationer av jordbruksmaskiner och dylikt. Men jag tror inte – och här är jag mycket konservativ – att tiden är mogen att börja en självständig industriell utveckling i de socialistiska afrikanska staterna. Jag tror inte att jordbruket i Guinea-Bissau och Mocambique under de närmaste 5–10 åren kan producera det överskott som är nödvändigt för att bygga upp en verkligt industriell utveckling. Man kan bygga upp industrierna med hjälp av utländska lån. Men Algeriets exempel visar att det kan vara problematiskt om man inte samtidigt utvecklar jordbruket (se *Kommentar 1/75*). Det starkaste beviset för att jag har rätt är den kinesiska utvecklingen, där den industriella utvecklingen i Kina varit mycket begränsad, visserligen mycket viktig, men sekundär. De konstgödselfabriker som kineserna etablerat i jordbruksdistrikten – jag talar inte om de stora fabriker i Shanghai – producerade en konstgödsel av dålig kvalitet, men det räckte. Det är inte bara en teknisk fråga, det gäller inte bara att utnyttja råvaror. Det gäller också modern företagsledning och mänsklig utveckling, och det är just dessa problem som kubanerna har än idag. De kommer att övervinna problemen, men efter nästan tjugo års utveckling har de ännu brist på den driftsledning och kunskap som är nödvändig för kontrollen av teknologin och dess effekter.

Vietnam är ett undantag. I före detta Nordvietnam byggde man upp en mycket effektiv krigsindustri under de svåraste förhållanden, en decentraliserad industri eftersom det var nödvändigt av strategiska skäl, och det fungerade mycket bra. Idag är Vietnam belastat av södra Vietnams stora ekonomiska tomrum och av de stora mänskliga och sociala problemen där. I Vietnam är den första uppgiften att återuppbygga jordbruket, innan man kan använda ett överskott till industrin. I u-länderna är jordbruket grunden och man får inte ta det andra steget först.

Men kan man få upp ett överskott som är tillräckligt för att köpa den utrustning man behöver?

Det skulle varit möjligt för Vietnam att sälja gummi med vinst om amerikanerna inte förstört den största delen av gummiplantagerna. Men de flesta u-länder har mycket lite råvaror för försäljning på världsmarknaden, särskilt under den nuvarande ekonomiska krisen. Det hela är inte så enkelt. Jag har en känsla av – och nu kommer jag med en kritik som också gäller Kommentaren – att vi som västerlänningar är mycket starkt orienterade mot den industriella problematiken och undervärderar jordbrukets problematik.

Lotte Jacoby: Det finns en aspekt som nästan aldrig dras fram: att vissa jordbruksländer har kunnat skapa överskott för att industrialisering har ägt rum *på bekostnad av befolkningen*, något som de socialistiskt inriktade u-länderna försöker undvika. De vill först och främst skaffa mat åt alla, jordbruket ska framför allt utvecklas så att alla som deltar i jordbruket får mat för dagen och husrum, och skola för barnen. Och det kostar en fruktansvärd massa pengar för att möta dessa behov, som för socialistorienterade styrelseformer är det primära: att alla basbehov ska täckas. Om man skulle bortse från detta, så kunde man kanske fortare skapa ett överskott. Här ligger själva krusket för de socialistorienterade länderna, även om det i den offentliga debatten inte tas med i diskussionen.

Enligt din modell så blir de här länderna mycket beroende av de socialistiska länderna för sin import av de industrivaror som behövs till jordbruket. Är ett starkt beroende av de socialistiska länderna det pris man måste betala? Finns det några alternativ?

Det är mycket svårt att bygga upp något ensam. Det är bara Sovjetunionen och Kina (fast under en period med sovjetisk hjälp) som klarat det, men de är giganter och har till och med gjort det fullständigt hänsynslöst: Sovjet genom att exploatera bönderna och kineserna genom en begränsad exploatering av industriarbetarna: de har givit låg prioritet åt industriarbetarnas intressen, vilket är orsaken till att de nu börjar höja lönenivån.

Men någon ska ju alltid betala. Nu är det små länder det gäller, och jag kan inte tänka mig att beroendet av de socialistiska länderna är något så fruktansvärt. Detta är också något som kommer från västpropagandan och det är märkligt att vänsterfolk och vänsterekonomer kommer med sådana åsikter.

UNCTAD har sagt att man ska indexera u-ländernas export i förhållande till industrivarupriserna. Kubanerna har krävt detta av Sovjet och de har gått med på att Kubas sockerexport nu är knuten till oljeprisernas utveckling. Hela västppressen och även vänsterekonomer skriver att Kuba är beroende av Sovjet. Men de har bara följt UNCTADs förslag, vad är det som är så förfärligt med det?

Vad skulle ha skett om Angola inte fått ett starkt stöd från Sovjet utan hamnat på den kapitalistiska världsmarknadens kaos? Det skulle varit bättre om angolaterna kunnat klara sig själva, men när det inte går så är utvidgade förbindelser med de socialistiska länderna det näst bästa. Vi får inte bli offer för kapitalistisk propaganda!

Lotte och Erich Jacoby arbetar på manuskriptet till »Agrarian Unrest in Southeast Asia» i Kalifornien, USA 1946.

Det borgerliga vetenskapsidealet är att forskningen är skild från den motsättningsfyllda praktiska verkligheten. Teori är en sak, praktik en annan. Den marxistiska metoden förutsätter tvärt om *både* teoretisk kunskap och att forskare själva har skaffat sig en insikt och förankring i den verklighet som skall förklaras – och påverkas – så att teori och praktik hela tiden kan ställas mot varandra. Jordbruksproblemen i den »tredje världen» är till exempel inte abstrakta utan verkliga. Det är bönderna som har problem. Man måste förstå bönderna för att kunna använda den marxistiska teorin till att förklara deras problem.

Hur bär man sig åt för att tillämpa en sådan metod? Det berättar Erich Jacoby om i sina memoarer »Ett liv som tidsspegel» (Rabén & Sjögren). Där har han på knappa två hundra sidor inte bara fått plats med spännande minnen utan samtidigt skrivit en personlig marxistisk metodbok.

Erich Jacoby föddes 1903 i det kejsarliga Tyskland. »Min barndom tog slut 1915. Då dog min far och krigets hjälteeos (...) gick långsamt över i masslidande, masssvält, massnöd. (...) En kall novembermorgon 1918 hörde jag Karl Liebknecht tala på Königsplatz i Berlin. (...) För första gången i mitt liv såg jag ett torg med oöverskådliga människomassor, enade i begeistring under otaliga röda fanor som så sent som några veckor tidigare hade varit bannlysta. Varifrån kom alla dessa flaggor? Åsynen fick mig att tappa andan. Så började Liebknecht tala. Han uppfordrade massorna till revolutionär handling. Han talade inte som de andra om fred, arbete och val, utan om arbetar- och soldatrådets kamp för att bygga upp socialismen. Han ville ha ett arbetar- och soldatparlament som i det stora socialistiska broderlandet i öster. Sedan den dagen trodde jag fast på socialismen, en tro som ledde till besvikelser men som skulle komma att bestå i mig.»

Detta spontana ställningstagande ledde vidare till marxistiska studier och till organisatorisk förankring som fackföreningsombudsman. Som jude och organiserad socialist tvingades Jacoby sedan fly undan Hitler till Danmark och därifrån, med Lotte, vidare genom ett mobiliserande Sovjet till Filippinerna. Där fanns inte några arbetarmassor att vända sig till men väl bönder. Genom resor på landsbygden och kontakter med bondeledare kunde han nu, precis som i Tyskland, kombinera praktik med teori och nå fram till insikten om att »de filippinska böndernas långa kamp för politiskt oberoende faktiskt var identisk med deras kamp om den bit jord som de levde och arbetade på». Nu blev också imperialisternas och de inhemska härskarnas agerande begripligt. Erich och Lotte samlade in grundmaterialet till den epokgörande boken *Agrarian Unrest in Southeast Asia*.

1951 blev Erich ledare för FAOs jordreformssektion i Rom. Där kunde han visserligen så kunskap men »inte skörda – och inte ens förhindra olyckor». Stora kapitalintressen infiltrerade biståndsmaskineriet. »När jag så småningom hade genomskådat manipulationerna och fruktade att mitt arbete skulle hamna i en återvändsgränd, började jag själv manipulera.» Inför pensioneringen avböjde han fortsatt arbete inom FAO. »Jag var trött på byråkratin, på de halva framgångarna som så ofta blev hela nederlag och på de egna initiativen som endast sällan ledde någon vart.» Men det blev inte någon tillbakadragen ålderdom. Som professor i Stockholm fortsätter nu Erich sitt arbete; tillsammans med Lotte, med progressiva forskare och studenter, den fackliga rörelsen och de socialistiska krafterna i den »tredje världen».

Förutom memoarerna har Erich och Lotte Jacoby på svenska givit ut »Människan och jorden», Rabén & Sjögren 1971 och »Bönder och jord i Kina», Forum 1975.

Kenneth Hermele/Olle Törnquist